

ÜMMÜ HARÂM

ğışlanacağını haber vermiştir. Ümmü Harâm kendisinin de onların arasında bulunması için dua etmesini isteyince Resûl-i Ekrem ona birinci grupta olduğunu söylemiştir (Buhârî, “Cihâd”, 3, 8, 63, 75, 93, “İsti’zân”, 41, “Ta’bîr”, 12; Müslim, “İmâre”, 160).

Önceleri Uhud ve Huneyn gibi savaşlarda bulunup yaralı askerlere hizmet eden Ümmü Harâm’ın kocasıyla birlikte Suriye savaşlarına katılmak için Dimaşk’a gittiği bilinmektedir (İbn Asâkir, s. 486). 28 (648-49) yılında Hz. Osman’ın halifeliği döneminde yapılan ve müslümanların ilk deniz seferi olan Kıbrıs seferine yine eşyle birlikte iştirak etti. Bu sefere Ebû Zer el-Gıfârî, Ebû’-d-Derdâ gibi sahâbîler de katılmıştı. Ümmü Harâm, Kıbrıs’a ulaşıp gemiden indikten sonra bindiği katırdan düştü, boynu kırılarak şehid oldu ve orada defnedildi (Buhârî, “Cihâd”, 63, 75). Ümmü Harâm’ın Kıbrıs’ta Hala Sultan Tekkesi adıyla bilinen, Larnaka civarında Tuzla’daki kabri bugün de ziyaret edilmektedir (bk. HALA SULTAN TEKKESİ). Kaynaklarda kabrinin “sâliha bir kadının kabri” diye bilindiği ve orayı gayri müslimlerin de ziyaret ettiği belirtilmektedir. Ümmü Harâm’ın “hala hatun” veya “hala sultan” diye anılmasının sebebi teyze kelimesinin Arapça’sı olan “hâle” dolayısıyladır. Bugün de Anadolu’nun çeşitli yerlerinde teyzeye hala denilmektedir.

Ümmü Harâm, Resûl-i Ekrem’den beş hadis rivayet etmiş olup bunlardan biri Buhârî ve Müslim’in *el-Câmi’u’s-şâhîh*’lerinde, diğerleri Tirmizî’nin *el-Câmi’u’s-şâhîh*’i dışında *Kütüb-i Sitte*’de bulunmaktadır. Kendisinden kocası Ubâde b. Sâmî ile Enes b. Mâlik, tâbiünden Umeyr b. Esved, Atâ b. Yesâr ve Ya’lâ b. Şeddâd b. Evs rivayette bulunmuştur. Hüseyin Algül, *Hız Muhammed (S.A.V.)’in Yakını Kıbrıs Şehidi Hala Sultan Ümmü Haram binti Milhan* adıyla küçük hacimli bir eser yazmıştır (İstanbul 1985).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa’d, *et-Tabakât*, VIII, 434-435; İbn Abdülber, *el-İstî’âb*, IV, 443; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Şihâbî), s. 486-496; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gâbe* (Bennâ), VII, 317-318; Nevevî, *Şerhu Müslim*, XIII, 57; XVI, 10; Zehebî, *A’lâmü’n-nübelâ*, II, 316-317; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VIII, 189-190; a.mlf., *Tehzîbü’t-Tehzîb*, XII, 462; *Tecrid Tercemesi*, VIII, 337-341; Osman Turan, *Selçuklular ve İslâmiyet*, İstanbul 1971, s. 129-131; Ahmed Halîl Cum’a, *Nisâ’ min ‘aşri’n-nübüve*, Beyrut 1412/1992, I, 59-67.

M. YAŞAR KANDEMİR

ÜMMÜ’L-HÂRİS

(أم الحارث)

Kadın sahâbî.

Hazrec kabilesine mensuptur. Hz. Peygamber ile birlikte Huneyn Gazvesi’ne (8/630) katılan hanım sahâbîler arasında yer aldı. O gün pusu kuran düşman ordusunun saldırısı yüzünden atları ve develeri ürken müslüman öncü birliğinin geri çekilmeye başladığını görünce kocası Ebû’l-Hâris’in devesinin yularını tutup, “İnsanlar dönüp kaçarken sen de mi Resûlullah’ı terkediyorsun?” demiş ve gitmesini engellemişti. Huneyn günündeki bozgun anında etrafında 100 kadar sahâbî kalan Resûl-i Ekrem’in yanından ayrılmayan dört sahâbî kadından biri olan Ümmü’l-Hâris’in düşman saldırısı sırasında ilk defa geri çekilen Benî Süleym atlarını ve onları takip eden Mekkeliler’i kastederek, “Ey Allah’ın resulü! Mekkeliler’in ve Benî Süleym’in bize yenilgiyi yaşattığı böyle bir günde kimin devemden geriye geçtiğini görürsem valahi onu öldürürüm!” şeklindeki sözü savaş meydanındaki cesaret ve kararlılığını göstermektedir. Torunu Umâre b. Gaziyeye, Ümmü’l-Hâris’ten hadis rivayet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzi*, III, 904; İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gâbe* (nşr. Halîl Me’mûn Şihâ), Beyrut 1418/1997, V, 432; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İşâbe* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Beyrut 1415/1995, VIII, 372; Şâmî, *Sübûlü’l-hüdâ*, V, 485-487; Kehâle, *A’lâmü’n-nisâ*, I, 229; M. Hüseyin el-Hâirî, *Terâcimü a’lâmi’n-nisâ*, Beyrut 1407/1987, I, 246; M. Asım Köksal, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1999, VII, 34.

GÜLGÜN UYAR

ÜMMÜ’L-HAYR bint SAHR

(أم الخير بنت صخر)

Ümmü’l-Hayr Selmâ bint Sahr
b. Âmir el-Kureşiyeye
(ö. 13/634 [?])

Hz. Ebû Bekir’in annesi, sahâbî.

Adından çok künyesiyle tanınır. Annesi Huzâa kabilesinden Ümeyme bint Ubeyd’in kızıdır. Ümmü’l-Hayr müslümanlar henüz Dârülerkam’da iken İslâm’ı benimsedi ve Hz. Peygamber’e biat etti. Kocasını Ebû Kuhâfe’nin İslâmiyet’e girişi ise Mekke’nin fethine kadar gecikti. Kaynaklarda adı genellikle Hz. Ebû Bekir’in hayatı içinde zikredilir. Nitekim onun müslüman olması hikâyesi de aslında Ebû Bekir’le ilgilidir. Bu

na göre Hz. Ebû Bekir, müslümanların henüz kırk kişiye bile ulaşmadığı bir dönemde insanları İslâm’a davet etmek için Kâbe’nin yanında bir konuşma yapmış, ancak aralarında Utbe b. Rebîa’nın da bulunduğu müşriklerin saldırısına uğrayarak öldüresiye dövülmüştür. Bu olay üzerine kendinden geçen Ebû Bekir kabilesi Benî Teym mensuplarıncâ, hayatından ümit kesilmiş bir durumda evine taşındıktan sonra babası ve akrabaları ölüp ölmediğini anlamak için onu konuşturmaya çalıştılar. Ancak akşama kadar baygın kalan Hz. Ebû Bekir’in ayıldığında ilk söz olarak, “Resûlullah iyi mi?” deyince ona öfkeleniler ve bakımını annesi Ümmü’l-Hayr’a bırakarak yanından ayrıldılar. Hz. Ebû Bekir, annesi kendisine bir şeyler yedirip içirmeye çalışırken o Resûl-i Ekrem’in ne durumda olduğunu öğrenmek için ısrar ediyordu. Ümmü’l-Hayr da, “Arkadaşının durumunu bilmiyorum” dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir annesinden, Hz. Ömer’in daha önce İslâm’a giren kız kardeşi Ümmü Cemîl Fâtima’nın yanına gitmesini ve ondan Hz. Peygamber’in durumunu sormasını istedi. Ümmü Cemîl’in evine giden Ümmü’l-Hayr ona, Ebû Bekir’in Muhammed’in nasıl olduğunu öğrenmek istediğini söyledi. Müslümanlığını gizlemek zorunda kalan ve Ümmü’l-Hayr’ın müşrikler tarafından gönderilmiş olabileceğinden endişelenen Ümmü Cemîl, “Ben senin ne oğlunu ne de Muhammed’i tanımam, fakat istersen seninle birlikte oğlunun yanına gelebilirim” deyince birlikte eve geldiler. Hz. Ebû Bekir, Ümmü Cemîl’e Resûl-i Ekrem’in durumunu sorduğunda Ümmü Cemîl henüz müslüman olmayan Ümmü’l-Hayr’a bakarak, “Annen duyacak” dedi. Ancak Hz. Ebû Bekir ondan dolayı endişelenmemesini söyledi, o da Resûlullah’ın iyi olduğunu ve Dârülerkam’da bulunduğunu bildirdi. Hz. Ebû Bekir de annesine Hz. Peygamber’i görmek istediğini ve onu görmeden hiçbir şey yiyip içmeyeceğini bildirdi; Ümmü’l-Hayr ve Ümmü Cemîl kendisini geceleyin Resûl-i Ekrem’in yanına götürdüler. Hz. Ebû Bekir onu gördükten sonra, “Ya Resûlellah! O fâsiğın yüzümde açtığı yaradan başka bir şeyim yok. Bu kadın benim annem Ümmü’l-Hayr’dır ve bana daima iyi bir annelik yapmıştır. Sen onu Allah yoluna çağır ve kendisi için dua et. Belki senin duanın bereketiyle Allah onu cehennem ateşinden kurtarır” dedi. Hz. Peygamber de annesi için duada bulundu ve kendisini İslâm’a davet etti; Ümmü’l-Hayr orada müslüman oldu.

Hicret izni çıktıktan sonra diğer müslümanlarla birlikte Medine'ye gittiği anlaşılan Ümmü'l-Hayr'ın (Ahmed Halil Cum'a, I, 324-325) hayatının daha sonraki sayfaları hakkında bilgi yoktur. Ancak Hz. Ebû Bekir, Ümmü'l-Hayr ve Ebû Kuhâfe'den önce vefat ettiği için ikisinin ona mirasçı olduğu, Ümmü'l-Hayr'ın da Ebû Bekir'den birkaç ay sonra ve Ebû Kuhâfe'den birkaç ay önce vefat ettiği bilinmektedir. Ümmü'l-Hayr aynı zamanda Hz. Ebû Bekir hakkındaki duasıyla tanınmaktadır. Ebû Bekir'den önceki çocukları doğum sırasınca veya küçük yaşta öldüğünden Ümmü'l-Hayr, Ebû Bekir'i doğurduktan sonra Kâbe'ye yönelmiş ve, "Allahım, bu çocuğu ölümünden âzat edip (atîk) bana başışla!" diye yakarmıştır. Hz. Ebû Bekir'in "Atîk" lakabıyla anılmasının sebeplerinden biri de annesinin duasında onun için bu kelimeyi kullanmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Tabakât*, III, 169-171; Dülâbî, *el-Künâ ve'l-esmâ*, Beyrut 1403/1983, s. 6; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid el-Selefi), Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsî'l-Arabî), I, 51-54; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 446-447; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Halil Me'mûn Şihâ), Beyrut 1418/1997, V, 442-443; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 447; Ahmed Halil Cum'a, *Nisâ min 'aşri'n-nübüvve*, Beyrut 1412/1992, I, 319-326.

HABİL NAZLIGÜL

ÜMMÜ'L-KİTÂB

(bk. FÂTIHA SÜRESİ; LEVH-i MAHFÛZ).

ÜMMÜ KÜLSÜM

(أُمُّ كَلثُومُ)

Ümmü Külsüm bint Muhammed
(ö. 9/630)

Hz. Peygamber'in kızı.

605 ile 610 yılları arasında Mekke'de doğdu. Zeyneb ve Rukyye'den sonra Resûl-i Ekrem'in üçüncü kızı olup annesi Hz. Hatice'dir. Asıl isminin Ümeyye (Hâkim, IV, 48) veya Âmine (M. Hüseyin el-Hâirî, I, 298) olduğu belirtilmiştir. Çocuğu bulunmadığı halde niçin Ümmü Külsüm şeklinde anıldığı bilinmemektedir. Hz. Peygamber'in hicretinden sonra aynı yıl Hz. Ali ile annesi Fâtıma bint Esed, Sevde, Fâtıma, Esmâ ve Âişe ile birlikte Medine'ye hicret etti. Ümmü Külsüm nübüvvetten önce Ebû Leheb'in oğlu Uteybe, ablası Rukyye de Uteybe'nin ağabeyi Utbe ile nikâhlı idi. Ancak Tebbet sûresi nâzil olunca taraflar

bu nikâhtan vazgeçti. Ardından Rukyye Hz. Osman ile evlendi ve 2 yılında (624) vefat etti. Hz. Osman eşinin vefatına ve Hz. Peygamber'le akrabalık bağının kesilmesine çok üzölmüştü. Resûl-i Ekrem 3. yılda (624) Ümmü Külsüm'u onunla evlendirdi ve bu evliliği aldığı vahiy üzerine gerçekleştirdiğini belirtti (Belâzürî, I, 401-402; Hâkim, IV, 49).

Ümmü Külsüm 9. yılın Şâban ayında (Kasım-Aralık 630) vefat etti. Onun vefatı ölünün yıkanması, kefenlenmesi ve defniyle ilgili birçok sünnetin nakline vesile olmuştur. Yıkanmasında Resûlullah'ın halası Safiyye bint Abdülmuttalib, Esmâ bint Umeyye, Ümmü Atiyye, Leylâ bint Kânif es-Sekafiyye ve ensardan bazı kadınlar bulunmuştur (Hâkim, IV, 48). Hz. Peygamber kadınlara cenazeyi nasıl yıkayacaklarını tarif etmiş, kendisi dışarıda bekleyerek kefenlik kumaşları vermiş, izârının ona iç gömleği yapılmasını söylemiştir (*Müsned*, VI, 380; Buhârî, "Cenâ'iz", 9; Müslim, "Cenâ'iz", 36-39, 41-43). Bu konuyla ilgili rivayetlerde genellikle "Peygamber'in kızı" ifadesi kullanılmakta, ancak hangi kızı olduğu belirtilmemektedir. Gasil ve tekfin sırasında oradakilerden Ümmü Atiyye, Resûl-i Ekrem'in diğer kızı Zeyneb'in adını vermiştir (Müslim, "Cenâ'iz", 40). Bundan dolayı gasille ilgili hadislerde Resûlullah'ın hangi kızının kastedildiği hususu tartışılmıştır. Ancak Ümmü Atiyye, Medine'de cenaze teşhiz ve tekfin işinde önde gelen bir kadını, hem Zeyneb'in hem Ümmü Külsüm'ün gasil ve tekfininde bulunmuştu, dolayısıyla hadiste geçenin Ümmü Külsüm olması kuvvetle muhtemeldir.

Defin sırasında Hz. Peygamber kabrinin tarafına oturarak, "Bu gece hanımıyla birlikte olanlar kabre inmesin" demiş, bunun üzerine Ümmü Külsüm'ü Hz. Ali, Fazl b. Abbas ve Üsâme b. Zeyd kabre indirmiş; Ebû Talha el-Ensârî kendisinin de bu şartı taşıdığını söyleyince Resûl-i Ekrem onun da kabre inmesine izin vermiştir (*Müsned*, III, 270; Buhârî, "Cenâ'iz", 32, 72; Hâkim, IV, 47; İbn Hacer, VIII, 289). Bu rivayette de Resûlullah'ın hangi kızının konu edildiği hususunda farklı bilgiler aktarılmış, sonuçta bunun da Ümmü Külsüm olduğu belirtilmiştir (İbn Beşkûvâl, I, 150-153; ayrıca bk. *DîA*, XXXV, 219). Cennetü'l-bakî'a defnedilen Ümmü Külsüm kabre konduktan sonra Hz. Peygamber insanın topraktan yaratıldığını, oraya döneceğini ve oradan çıkarılacağını belirtmiştir. Kabir kapatılırken kerpiçlerin düzgün konmasını emretmiş, bunun ölüye bir faydası yoksa da

yaşayanlar açısından daha uygun düşeceğini söylemiştir (*Müsned*, V, 254). Rukyye'nin vefatında olduğu gibi Ümmü Külsüm'ün vefatına da üzölen Hz. Osman'ı Resûl-i Ekrem sıhriyetin ölümle değil boşama ile ortadan kalktığını söyleyerek teselli etmiştir (Belâzürî, I, 401). Annesi ve kız kardeşleriyle birlikte ilk müslümanlar arasında yer alan Ümmü Külsüm, Mekke'de ve Medine'de sade bir hayat yaşamıştır. Gasli, kefenlenmesi ve defniyle ilgili hadisler dışında onun ipek çizgili kumaştan yapılmış bir elbise giydiğine dair rivayet (Buhârî, "Libâs", 30; Ebû Dâvûd, "Libâs", 11; Nesâî, "Zînet", 84) kadınların ipek giyebileceği konusunda delil kabul edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 270; V, 254; VI, 380; İbn Sa'd, *eṭ-Tabakât*, VIII, 37-38, 83, 217; Belâzürî, *Ensâb*, I, 401-402; İbn Hibbân, *eṣ-Şikât*, II, 105; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 48-49; İbn Beşkûvâl, *Ğavâmi'zü'l-esmâ'i'l-mübheme* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid - M. Kemâleddin İzzeddin), Beyrut 1407/1987, I, 150-153; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 367-368, 384-385; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 252-253; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), VIII, 106, 288-290; M. Hüseyin el-Hâirî, *Terâcimü a'lâmi'n-nisâ*, Beyrut 1407/1987, I, 298-299; Tefvik R. Topuzoğlu, "Ümmü Külsüm", *İA*, XIII, 107-108; İsmail Yiğit, "Osman", *DîA*, XXXIII, 438, 442; Aynur Üraler, "Rukyye", a.e., XXXV, 219.

AYNUR ÜRALER

ÜMMÜ KÜLSÜM bint ALİ

(أُمُّ كَلثُومُ بِنْتُ عَلِيٍّ)

Ümmü Külsüm bint Ali
b. Ebî Tâlib el-Hâşimiyeye
(ö. 41/661 [?])

**Hz. Peygamber'in torunu,
Fâtıma ile Ali'nin kızı.**

6 yılının (627) başlarında dünyaya geldi. Ailenin Ümmü Külsüm adındaki iki kızından büyük olanıdır. Kaynaklarda adının Resûl-i Ekrem tarafından verildiği belirtilmektedir. Sünnî ve Şii kaynaklarında hayatıyla ilgili en çok tartışılan konu onun Hz. Ömer'le 17 yılının Zilkade ayında (Kasım-Aralık 638) gerçekleşen evliliğidir. Hz. Ali'nin, kızını Hz. Ömer'e nikâhlanmasını kendi inançları bakımından problemlili sayan Şia kaynaklarında konu hakkındaki farklı görüşler şöylece özetlenebilir: Böyle bir evlilik hiç gerçekleşmemiştir; Hz. Ömer, Ümmü Külsüm'le değil cinler üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi olan Hz. Ali'nin Necran'dan çağırıldığı bir cinle evlenmiştir; Hz. Ömer'in evlendiği kız, Hz. Ali'nin Fâtıma'dan doğan Ümmü Külsüm değil sonra-